

MAKTABGACHA 5-6 YOSHLI BOLALARNI SAVODGA O'RGATISHDA TARBIYACHINING KASBIY KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15242190>

Kattaxo'jayeva Shaxlohon Bohodirovna

Maktabgacha ta'lim tashkiloti

direktor mutaxassislarini qayta tayyorlash

va ularni malakasini oshirish instituti "maktabgacha va musiqiy ta'lim"

kafedra katta o'qituvchisi

Telefon +998998350075

Annotatsiya

Maktabgacha 5-6 yoshdagi bolalarni savodxonlikka o'rgatishda pedagog kadrlarni salohiyatini oshirish va bu jarayonning mazmunini tahlil qilish, pedagoglarga yangi innovatsion metodlardan foydalanishni o'rgatish, bolalarning til va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, tovushlarni tanish va tahlil qilish, savodxonlikka o'rgatish jarayonida pedagogning metodik yondashuvlarini takomillashtirish.

Аннотация

Повышение компетентности педагогических кадров в обучении грамоте детей дошкольного возраста 5-6 лет и анализ содержания этого процесса, обучение педагогов использованию новых инновационных методов, развитию навыков речевого и логического мышления детей, распознавания и анализа звуков, совершенствование педагогико-методических подходов в процессе обучения грамоте.

Annotation

Improving the competence of teaching staff in teaching literacy to preschool children aged 5-6 years and analyzing the content of this process, training teachers in the use of new innovative methods, developing children's speech and logical thinking skills, recognizing and analyzing sounds, improving pedagogical and methodological approaches in the process of teaching literacy.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni savodga o'rgatish — bu ularning til va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish, shuningdek, o'qish va yozish asoslarini o'rgatishga yo'naltirilgan muhim jarayon. "Ilk-qadam" davlat o'quv dasturi, asosan, bolalarga oddiy til va mantiqiy ko'nikmalarni o'rgatishga qaratilgan, shuningdek, ular uchun o'qish-yozish jarayonining boshlang'ich bosqichlarini ishlab chiqishga imkon beradi.

O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining asosiy sohalaridan biri "Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari" bo'lib, u quyidagi kichik sohalardan iborat: nutq va til, o'qish malakalari, qo'l barmoqlari mayda motorikasi. Ushbu kichik sohalarning maqsad va vazifalarini amalga oshirish uchun savodga o'rgatish tayyorlov guruhleri uchun o'quv yili davomida jami 72 ta mashg'ulot rejalashtirilgan, shundan 36 tasi bolalarning og'zaki nutqini o'stirish, 36 ta mashg'ulot savodxonlikka o'rgatishga mo'ljallangan bo'lib, ularning davomiyligi 25-30 daqiqani tashkil etadi. Bolalarni savodxonligini oshirish va maktabga sifatli tayyorlash maqsadida 2022 yil 7-fevral kuni O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashri) chiqarildi va unga ko'ra, maktabgacha katta yosh guruhlarida ham savodga o'rgatish o'quv yili davomida haftasiga bitta mashg'ulot ya'ni jami 36 ta mashg'ulot rejalashtirildi va o'z navbatida pedagoglar oldiga yangi maqsad vazifalar qo'yildi.

Maqsad va vazifalardan eng asosiysi deb;

- Maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etish va amalga oshirish;

- Tarbiyalanuvchilarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlash deb belgilandi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib savodga o'rgatish metodikasi 5 yoshli bolaga mosligini ta'minlash maqsadida maktabgacha katta yosh guruhidagi bolalarning savodxonligini oshirishga tayyorgarlik ko'rishning majburiy tarkibiga quyidagilar kiritildi:

- 5-6 yoshli bolalarning nutqdagi va fonemik eshitishdagi kamchiliklarini aniqlab, o'rganib, ularni tahlil qilish,

- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagoglarning malakasini oshirish va belgilangan dastur, qo'llanmalardan foydalanish darajasini tekshirish,

- Bolalarda fonematik eshitish malakalarini shakllantirishga ya'ni tovush tizimi, ularning tahlili, turli xil tovush birikmalarining tarkibiy elementlarini o'rgatish,

- bolalarni so'z, so'z birikmasi, gap va uning og'zaki tarkibi, gapni so'zlarga bo'linishi va so'zlardan (2-4) jumlar tuzish, so'zlarni bo'g'inlarga bo'lish (2-3 bo'g'indan) va bo'g'inlardan so'zlarni tuzish, so'zlarning tovush tuzilishi bilan tanishish, so'zlarni tovushli tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish shular jumlasidandir.

Quyida maktabgacha yoshdagi bolalarni savodga o'rgatishning ba'zi asosiy yo'nalishlari keltirilgan:

Bolalar bilan interaktiv muloqot

– Bolalarga to‘g‘ri talaffuzni o‘rgatish, yangi so‘zlar va ularning ma‘nolarini tushuntirish.

– Ko‘plab o‘yinlar va mashqlar orqali bolalarga so‘zlarni eslab qolish va qo‘llashda yordam berish.

– She‘rlar, ertaklar va qo‘shiqlar orqali bolalar lug‘atini kengaytirish.

Fonologik ongni rivojlantirish

– Bolalarga tovushlarni, ularning farqlarini tanitish. Masalan, undosh va unli tovushlarni ajratishni o‘rgatish.

– Qisqa va uzun so‘zlar, tovushlar va ularning o‘zgarishlari orqali bolalarda eshitish va nutqni rivojlantirish.

So‘z va tovushlarni tanitish

– Tovushlarni tanishtirish va o‘qish uchun qiyin bo‘lmagan so‘zlarni tashkil etish.

– Tovushlar bilan ishlash, ularni noto‘g‘ri talaffuz qilishning oldini olish, tovushlarni birlashtirishni o‘rgatish.

– Rasimli kartochkalar, jadvallar va boshqa vizual materiallardan foydalanish.

O‘qish va yozishga tayyorgarlik

– O‘qishning boshlang‘ich bosqichida bolalar bilan o‘qish mashqlarini bajarish. Tovushlarni tanish, ularni to‘g‘ri talaffuz qilish va oddiy so‘zlarni o‘qishni o‘rgatish.

– Yozuvga tayyorlash: bo‘sh joylarni to‘ldirish, tovushlarni yozish, so‘zlarni to‘g‘ri yozish mashqlari.

Ertak va hikoyalar orqali savod o‘rgatish

– Ertaklar, hikoyalar va dramatisatsiya qilish orqali bolalar bilan muloqot qilish, ularga o‘qishning qiziqarli tomonlarini tushuntirish.

– Ertaklarni qisqacha o‘qish va so‘zlar orqali bolalarga yangi tushunchalar berish.

1. Ertak bilan tanishish.

2. Adabiy-nutq faoliyatining maxsus vositalarini o‘zlashtirish; bolalarni badiiy ifoda vositalari bilan tanishtirish, nutqning tovush tomoni, lug‘at, grammatik qurilishi, bog‘lanish, ifodali nutqni rivojlantirish.

Ushbu yo‘nalishlar quyidagi ish turlarini o‘z ichiga oladi:

a) adabiy asarda epitetlar, taqqoslashlar ajratish va ulardan bolalarni predmetlarni tasvirlashda, ertaklarni eshitishda, ularni qayta hikoya qilishda foydalanish;

b) obyektlarning ko‘rgazmali xususiyatlarini ko‘rsatadigan tavsifi: rangi, shakli, kattaligi, materiali; va ko‘rinmas – qayg‘uli, quvnoq va boshqalar.

v) bolalarni o'qish mazmuniga oid savollarga to'liq va ifodali javoblar yaratishga o'rgatish; tarbiyachi masalalari bo'yicha rasmlar, o'yinchoqlar, ertaklar qahramonlarini tavsiflash, shuningdek, bolalarga she'rlarni ifodali o'qish, o'yinlar – intonatsion va mimika ifoda talab qiladigan individual rollarga ega bolalar adabiyoti asarlariga drama-izatsiya.

d) Sinonimlar va antonimlardan foydalanish bo'yicha maxsus o'yinlar va mashqlar.

O'quv materiallaridan foydalanish

– Savod o'rgatishda maxsus ishlab chiqilgan o'quv materiallari, kitoblar va interaktiv o'yinlar ishlatiladi. Bolalar uchun mo'ljallangan rangli va qiziqarli kartochkalar, kitoblar, jurnallar va qo'llanmalar o'quv jarayonini yanada samarali qiladi.

– Rasmi kitoblar yordamida bolalarga yangi so'zlar o'rgatish va ularning o'zlari ham rasmni o'qib, tasvirni tushunib, matnni o'qishga tayyorlanadi.

Ko'nikmalarni o'yinga aylantirish

– O'qish va yozish jarayonlarini o'yinga aylantirish. Masalan, bolalar bilan tovushlar yoki so'zlarni topish o'yini o'ynash, bu orqali ularning o'qish va yozishga bo'lgan qiziqishini oshirish.

O'yinlar:

“Nima eshitilganini taxmin qiling”. Bolalar bilan suvning shovqini, gazetalarning shitirlashi, qoshiqlarning jiringlashi, eshiklarning g'ichirlashi va boshqa guruh tovushlarini diqqat bilan tinglang. Bolani ko'zlarini yumishga va hozir nima eshitilayotganini taxmin qilishga taklif qiling.

“Shovqinli sumkalar” o'yini. Bunda bolalar bilan birga sumkalarga don, tugmalar, qog'oz qisqichlarini soling. Bola siljitilgan sumkaning ovozi ichida nima borligini taxmin qilishi kerak.

“Sehrli tayoq” o'yini. Qalam yoki biron bir tayoqchani olib, uni uydagi turli xil narsalarga teging. Sehrli tayoq vaza, stol, devor, piyola va boshqalarni tovush chiqaradi, keyin vazifani murakkablashtiring – bola ko'zlarini yumib, qaysi obyekt eshitilganligini taxmin qilsin.

“Berkinmachoq” O'yini. Bolaning ko'zlari bog'lab qo'yilgan va u qo'ng'iroq, hushtak tovushi bo'ylab boshqa bolalarning qayerda ekanligini taxmin qilib ko'radi.

“Chapak chalish” O'yini. Bola qarsak chalishning ritmik naqshini takrorlaydi. Masalan: ikkita qarsak, pauza, bitta qarsak, pauza, ikkita qarsak. Murakkab versiyada bolalar ritmni ko'zlarini yumib takrorlaydi.

“juftlikni toping” o'yini. O'yin uchun sizga bir xil hajmdagi qutilar kerak, ularning ichidagi narsalar esa turli xil bo'lishi lozim masalan: don, makaron,

mayda metall va plastmassa buyumlar. Bola bir xil tovushli qutilarni ochmasdan qidiradi; tovush eshitish orqali.

Bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olish

– Har bir bolaning rivojlanish darajasini, qiziqishlarini va o‘rganish usullarini inobatga olgan holda savod o‘rgatish.

– Ba’zi bolalar ancha tezroq o‘rganishi mumkin, boshqalari esa ko‘proq vaqt va yordamga muhtoj bo‘lishi mumkin. Shu bois, o‘qish jarayoni individual yondashuvni talab qiladi.

Ota-onalar bilan hamkorlik

– Ota-onalar bilan samarali aloqa o‘rnatish va ularga bolalarni uyda o‘qish va yozishni o‘rgatishda yordam berish. Ularni o‘qish jarayoniga jalb qilish muhimdir.

– Ota-onalarga bolalar bilan qanday qilib o‘qish mashqlarini o‘tkazish haqida tavsiyalar berish.

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarga savod o‘rgatish — bu ilgari o‘zgaruvchan, kreativ va samarali usullarni talab qiladigan jarayon. “Ilk-qadam” dasturi orqali bolalarning o‘qish va yozishga bo‘lgan qiziqishini oshirish, tilni to‘g‘ri ishlatish va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish mumkin. Bu jarayonni interaktiv, o‘yinga asoslangan va bolaning qiziqishlariga moslashtirilgan tarzda tashkil etish, ularning ilgari o‘rganishdagi muvaffaqiyatlarini ta’minlaydi.

ADABIYOT VA MANBALAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi (takomillashtirilgan qayta nashr) – T.:2022.
2. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (maktabga tayyorlov guruh). T.:2018.
3. “Ilm yo‘li” variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash. T.: 2019.
4. «Обучение грамоте детей старшего дошкольного возраста». 28.03.2013- Быкова Татьяна Васильевна
5. Фомина Татьяна Геннадьевна — Развитие фонематических функций, как необходимое условие для успешного обучения в школе — 05.06.2014